

บทที่ ๕

บทสรุป

๕.๑ สรุป

จากการศึกษาประวัติและผลงานของครูบากัญจนอรัญญวาสี มหาเถระ พบว่า ครูบากัญจนอรัญญวาสีมหาเถระ หรือ ครูบามหาเถระ แห่งวัดสูงเม่น ต.สูงเม่น อ.สูงเม่น จ.แพร่ เป็นพระนักปฏิบัติชื่อดังในอดีต ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ครูบามหาเถระ เดิมชื่อ ปอย เป็นบุตรของ นายสุปินนะ และนางจันทร์ทิพย์ ราษฎรในหมู่ที่ ๒ ต.สูงเม่น อ.สูงเม่น จ.แพร่ เกิดปีระกา พ.ศ. ๒๓๓๒ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ครูบามหาเถระบรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่อายุยังน้อย และอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อปี พุทธศักราช ๒๓๕๒ ที่วัดศรีชุม เมืองแพร่ ได้ฉายาว่า “กัญจนภิกษุ”

ท่านได้ทำการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยและภาษาบาลีจนแตกฉานรวมทั้งภาษาล้านนาได้ช่วยเป็นครูสอนพระภิกษุในวัดศรีชุมต่อมาระยะหนึ่ง ก่อนย้ายมาจำพรรษาอยู่วัดสูงเม่น ครูบามหาเถระให้ความสนใจทางด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน มุ่งศึกษาจนแตกฉาน สามารถเป็นครูสอนได้อย่างเชี่ยวชาญ ภายหลังได้ศึกษาต่อที่วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ เข้ารับการศึกษาด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานกับพระมหาราชครูแห่งวัดสวนดอก เนื่องด้วยพระมหาราชครูมีเชื้อสายเจ้านายฝ่ายเหนือมีอำนาจทางคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก แต่ท่านได้มีความเลื่อมใสครูบามหาเถระที่มีความเชี่ยวชาญด้านอักษรบาลีและพระธรรมวินัย จึงได้แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

พ.ศ. ๒๔๐๒ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ ได้รับสมณศักดิ์ฉายาจากเจ้าหลวงเชียงใหม่ว่า ครูบากัญจนอรัญญวาสีมหาเถระ ครูบามหาเถระเดินทางต่อไปศึกษาเล่าเรียนต่อในประเทศพม่า จนสำเร็จงานสมาบัติขั้นสูง ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุและพระอรหันตธาตุนำมาทูลเกล้าต่อเจ้าหลวงอินทวิชัยราชา เจ้าเมืองแพร่ ต่อมา เจ้าหลวงเมืองแพร่ได้นำเข้าถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ท่านทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงให้เจ้าหลวงอินทวิชัยราชานำกลับมาแล้วสร้างเจดีย์วัดมหาโพธิ์ ต.ป่าเมต อ.เมือง จ.แพร่ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระอรหันตธาตุ หลังจากนั้นไม่นานครูบากัญจนอรัญญวาสีมหาเถระ ท่านยังได้สร้างวัด ศรีดอกร ต.หัวฝาย อ.สูงเม่น จ.แพร่ และต่อยอดวัดพระธาตุดอนแก้ว ต.น้ำชำ อ.สูงเม่น จ.แพร่

ครูบามหาเถระเป็นที่เคารพนับถือ ของผู้คนทั่วไป โดยเฉพาะเจ้าหลวงเมืองแพร่ มีความเคารพเลื่อมใสครูบามากที่สุด เมื่อขอขบิณฑบาตอะไรก็มักจะให้เสมอไม่ขัด หรือบางท่านอาจได้กล่าวบวรณ์ต่อกันไว้ ก็อาจเป็นได้เพราะพร้อมที่จะให้การอุปฐากรักษาในครุบาทตามหน้าที่ของพุทธบริษัท จะพึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์ผู้ทรงศีล ยังเป็นพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และทรง สมณศักดิ์ด้วยแล้วยิ่งจะเพิ่มความเลื่อมใสมากขึ้น ดังมีการเล่าสืบๆ กันมาว่า เมื่อครูบาอายุมากแล้ว ได้กลับเข้ามาอยู่จำพรรษาที่วัดเดิมขณะนี้คงมีอายุไม่น้อยกว่า ๘๕ – ๙๐ ปี เข้าไปแล้วก็ได้ เพราะตอนที่ครูบาร่วมกับเจ้ากาวิโรรสุนทรหะหะพระไตรปิฎกวัดพระสิงห์นั้นเป็นปี พ.ศ. ๒๔๑๒ ถ้านับจากปีที่เชื่อว่าท่านเกิด พุทธศักราช ๒๓๓๒ อายุท่านได้ถึง ๘๐ ปีแล้ว ก็คงมีอายุมากจริงๆ ตอนที่มาจำพรรษาที่วัดเดิมนี้ เหตุที่

ไปเมืองระแหงก็มีผู้เล่ากันว่า ครูบาได้รับความไม่สบายใจ เนื่องจากมีผู้มาขอให้ช่วยเหลือด้านต่างๆ ที่สำคัญก็คือมาขอให้ช่วยขอชีวิตผู้ที่ถูกตัดสินจำคุกหรือประหารชีวิต บางอย่างเจ้าหลวงก็ยอมบางอย่างก็คงยอมไม่ได้บ้างอย่างนี้ แต่ครูบาก็รู้ดีว่าเป็นการฝืนกฎกติกาทางบ้านเมือง ถ้าไม่ช่วยก็ตัดเมตตาไม่ได้ อะไรทำนองนี้จึงได้ไปของเจ้าหลวงอินทวิชยราชา ว่า จะขอไปสำราญยังเมืองระแหงสักเพลาหนึ่ง เจ้าหลวงไม่ขัดข้อง นัยว่าไปพักอยู่สวนมะม่วงของชาวบ้านผู้หนึ่ง พอชาวบ้านเจ้าของสวนทราบชื่อเสียงเรียงนามแล้ว ก็ไปแจ้งข่าวให้เพื่อนบ้านทราบ ก็มีผู้มานมัสการครูบาเป็นอันมาก ชายเจ้าของสวนเลยยกสวนให้ครูบาอยู่เรียกสถานนั้นว่า วัดป่าอัมพวัน และต่อมาครูบามหาเถรเจ้าก็ได้มรณภาพ ณ ที่วัดอัมพวัน สวนมะม่วงเมืองระแหงนั้นเอง

ครูบามหาเถรเป็นผู้ที่มีปัญญาเฉียบแหลม ได้ศึกษาพระธรรมจนแตกฉานถึงขั้นสมบัติขั้นสูงและมีความรอบรู้เรื่องราวต่างๆ มากมาย ได้จาริกแสวงบุญไปยังเมืองต่างๆ เป็นนักบุญแห่งล้านนาองค์หนึ่ง ได้เดินทางไปยังวัดต่างๆ ทั้งในจังหวัดแพร่และจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือ เพื่อชักชวนพระสงฆ์และฆราวาสผู้มีความรู้ ให้มาจาร (จาริก) ความรู้แขนงต่างๆ ลงในใบลาน ทำการสังคายนาเพื่อสงวนไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา ได้ดำเนินการหลายวัดในจังหวัดแพร่ เช่น วัดสูงเม่น วัดศรีชุม วัดมหาโพธิ์ วัดเหมืองหม้อ วัดช้างค้ำ จังหวัดน่าน วัดสวนดอก วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ วัดศรีชุมแก้ว กว้าง หัวเวียง จังหวัดลำปาง วัดป่าอัมพวัน เมืองระแหง จังหวัดตาก นอกจากนั้นได้เดินทางไปดำเนินการ ณ ประเทศใกล้เคียง เช่น วัดวิสุทธาราม เมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว เป็นต้น ทุกแห่งที่ครูบามหาเถรได้ดำเนินการสังคายนาพระไตรปิฎก และจารลงใบลาน ครูบามหาเถรจะนำคัมภีร์ใบลานส่วนหนึ่งมาไว้ที่วัดสูงเม่น ปัจจุบัน วัดสูงเม่นได้เก็บรวบรวมคัมภีร์โบราณล้านนาไว้เป็นจำนวนมาก กลายเป็นแหล่งวรรณกรรมและตำรา รวมถึงการบันทึกเรื่องราวในอดีตไว้อย่างน่าสนใจ

บทบาทของครูบาภิญจนะอรัญญาวาสี มหาเถระ (ครูบามหาเถร) ตามหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ๑) บทบาทด้านการปกครอง ในปีจุลศักราชได้ ๑๒๒๑ เป็นเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ ต่อมาได้มีพระปรมาภิไธยจากเจ้าหลวงเชียงใหม่ว่า “ครูบาภิญจนะอรัญญาวาสี มหาเถร” ปีพุทธศักราช ๒๓๖๕-๒๔๐๙ (ประมาณ) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสูงเม่น ปีจุลศักราชได้ ๑๑๙๖ ปีสง่า พุทธศักราช ๒๓๗๗ ได้สร้างวัดพระธาตุดอนแก้ว และดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต่อมา พุทธศักราช ๒๓๗๙ ท่านได้มอบวัดพระธาตุดอนแก้วให้ลูกศิษย์รูปหนึ่ง ชื่อครูบาอินตะวงศ์ เป็นเจ้าอาวาสต่อไป ๒) บทบาทด้านการศาสนศึกษา ปีพุทธศักราช ๒๓๕๒ ท่านได้ศึกษาอยู่ที่วัดศรีชุม และได้เป็นอาจารย์สอนนักเรียนและบาลีด้วย ต่อมาท่านได้เริ่มเขียนคัมภีร์ธรรมและสั่งสอนศิษย์จนสร้างผลงานที่มากมาย จนทำให้วัดสูงเม่นนี้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ด้วยมีความประสงค์ที่จะศึกษาเล่าเรียนให้ยิ่งขึ้นไป ท่านภิญจนะ จึงลาพระอุปัชฌาย์ไปศึกษาต่อที่จังหวัดเชียงใหม่ ท่านได้ศึกษาด้านวิปัสสนาธุระกับพระมหาราชครูวัดสวนดอก ต่อมาท่านก็เป็นผู้มีผลงานด้านการเรียนและการสอนและสัมมาปฏิบัติที่ดี ๓) บทบาทด้านการเผยแผ่ครูบามหาเถร เป็นผู้ที่มีสติปัญญาอันเฉียบแหลม ได้ศึกษาพระธรรมจนแตกฉานถึงขั้นญาณสมาบัติขั้นสูงและมีความรอบรู้เรื่องราวต่างๆ มากมาย ท่านได้ชักชวนพระสงฆ์และฆราวาสผู้มีความรู้ให้มาจาร (จาริก) ความรู้แขนงต่างๆ ลงในใบลาน และทำการสังคายนา (รวบรวม) เพื่อเก็บรักษาให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา สิริรวมพระคัมภีร์ที่เก็บไว้ในหอไตรวัดสูงเม่นนั้น มี ๒,๕๖๗ มัด นับเป็นผูกได้ ๘,๘๔๕ ผูก เป็นไปฏก่าใบลานได้ ๘๕,๐๐๐ ใบ ล้วนแล้วแต่เป็น(ภาษา)บาลี โดยเป็นวินัยและอังคุตตรนิกาย ๔๘๖ ผูก เป็นมัตถมี

๘๙ มัด จัดเป็นใบลานได้ ๑๔,๘๐๐ ใบลาน ส่วนที่เป็นบาลีอรรถกถามี ๒๕๖๗ มัด มีมูลกัจจายนะ บาลีศัพท์สูตร บาลีสังขยา บาลีสนธิ บาลีสมาส ขยาด กิต สนธิ และธัมมะปาฐะ ๔) บทบาทด้าน สาธารณูปการ พุทธศักราช ๒๓๖๕-๒๔๐๘ ท่านได้ปฏิสังขรณ์วัดและสร้างถาวรวัตถุไว้ที่วัดมากมาย โดยเฉพาะอุโบสถ พุทธศักราช ๒๓๗๐-๒๓๗๗ สร้างคายนาวพระไตรปิฎก บูรณะหอไตรวัดพระสิงห์ ปีพุทธศักราช ๒๓๘๓ ได้ก่อสร้างเจดีย์วัดมหาโพธิ์ สร้างวัดศรีดอก ได้สร้างหอไตรวัดสูงเม่น ปีพุทธศักราช ๒๔๐๓ หล่อระฆังกังสดาลใหญ่ที่วัดพระสิงห์และได้นำไปไว้ที่วัดหริภุญชัย ได้สร้าง พระพุทธรูปโดยเฉพาะแกะสลักพระพุทธรูปไม่ปางต่างๆ ไว้ที่วัดสูงเม่น สร้างวัดพระธาตุดอนแก้ว ๕) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ ท่านได้จาร (จารึก) คัมภีร์มากมายไว้ในพระพุทธรูปศาสนา ถือเป็น การศึกษาสงเคราะห์อย่างหนึ่งเพราะคนรุ่นหลังก็ยังได้ใช้ประโยชน์จากคัมภีร์เหล่านั้น ๖) บทบาทด้าน สาธารณสงเคราะห์ ในส่วนบทบาทด้านสาธารณะสงเคราะห์ของท่านนั้น การที่ท่านได้ไปเป็นประธาน หรือเป็นองค์อุปถัมภ์ในการสร้างวัดต่างๆ ก็ถือได้ว่าเป็นงานด้านสาธารณะสงเคราะห์ เพราะวัดหรือ สถานที่ทั้งหลายเหล่านี้ยังเป็นสถานที่อำนวยประโยชน์ในการให้ความอนุเคราะห์ในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นสถานที่ศึกษาพระธรรมวินัย

หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในผลงานของครูบาศรีวิชัยหรือญาณวาสี มหาเถร(พระครูบามหาเถร) ตามภารกิจของบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน ๖ ด้าน ปรากฏหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย หลักธรรมดังนี้ หลักพรหมวิหาร ๔, อิทธิบาท ๔, สังคหวัตถุ ๔, พล ๕, สัมปยุตธรรม ๗, สังคหวัตถุ ๔ ผู้วิจัยได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในผลงานของ ครูบาศรีวิชัยหรือญาณวาสี มหาเถร (ครูบามหาเถร) ตามภารกิจของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน ๖ ด้าน เพื่อเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในการสืบต่อไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๑.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ภาครัฐ ภาคเอกชน คณะสงฆ์ที่มีบทบาทที่สำคัญในการจัดการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ควรมีนโยบายในการส่งเสริมและเผยแผ่ ประวัติและผลงานของครูบาศรีวิชัยหรือญาณวาสี มหาเถร ให้เป็นที่รู้จักให้มากขึ้นและทำการปรีวัติ หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ธัมมโฆสญาณให้มากขึ้น

๕.๑.๒ ข้อเสนอแนะทั่วไป

- ๑) ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบประวัตินักปราชญ์ ในพระพุทธศาสนา ในล้านนา
- ๒) ควรศึกษาบทบาทและอิทธิพลของนักปราชญ์ ในพระพุทธศาสนา ในล้านนา